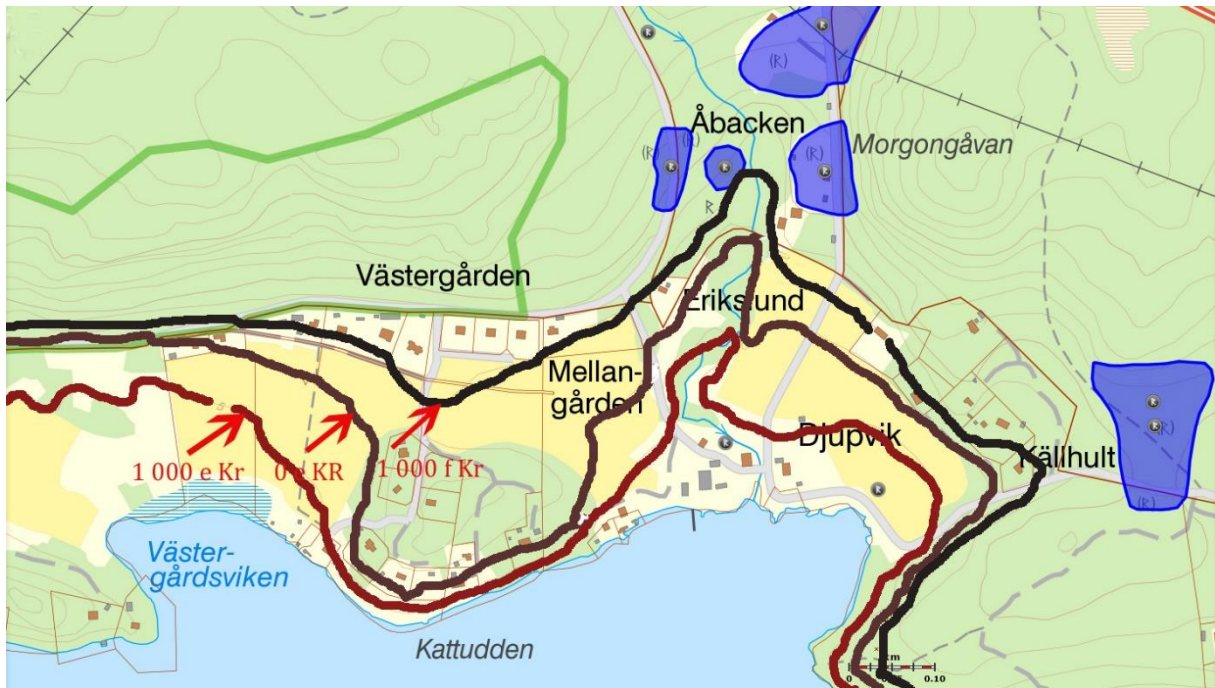

Västergården genom tiderna

Vad vet vi om platsen i forntiden?

De första invånarna i trakten var säljägare som bosatte sig här för längre eller kortare tider på de högsta delarna av Kolmården i trakten av Nävsjön. Det var för drygt 10 000 år sedan då havet stod 70 meter högre än idag. Stenåldersmänniskorna följde strandförskjutningen som skedde successivt söderut. För 4 – 5 000 år sedan fanns vid trakten av Majblomman, Sågarebacken och i tallskogen väster om Österhagen flera stora stenåldersboplatser på nivån 25 – 30 m över dagens havsnivå. Hela området där Västergården idag ligger låg då under vatten, så några lämningar av äldre boplatser finns inte just här.

Kartan visar kända stenåldersboplatser som markerats med blått. Strandförskjutning illustreras med var strandkanten låg för ungefär 1000, 2000 resp. 3000 år sedan

När kom gården till?

Västergården bröts ut vid laga skiftet 1859-60 som självständig gård från Djupviks gård. Det första skriftliga belägget för namnet Djupvik (Dyupowiik) är från ett medeltida brev år 1359, det äldsta dokument vi känner till från Kvarsebo. Det är ägaren till Stensö Holmger Torkilsson som i morgongåva ger sin blivande fru bl a en kvarn vid Djupvik. Gården Djupvik kom troligen till senare. I den första kända jordeboken (ett slags fastighetsregister) från 1543 nämns Djupvik (Diupewick) som ett stubbehemman vilket anses betyda att marken är nyligen uppbruten (stubbar finns kvar). Markgränserna var viktiga redan på den tiden och mycket talar för att de gränser som då drogs upp gäller fortfarande för Djupviks "by" d.v.s. Djupviks gård + Mellangården + Västergården.

Som många andra gårdar i dessa trakter har gården varit "arv och eget" d.v.s. ägts av kungahuset, d.v.s. Gustav Vasa och Johan III. Gustav Vasa befann sig vid Djupvik den 6 november 1542 under Dackefejdens mest kritiska skede.

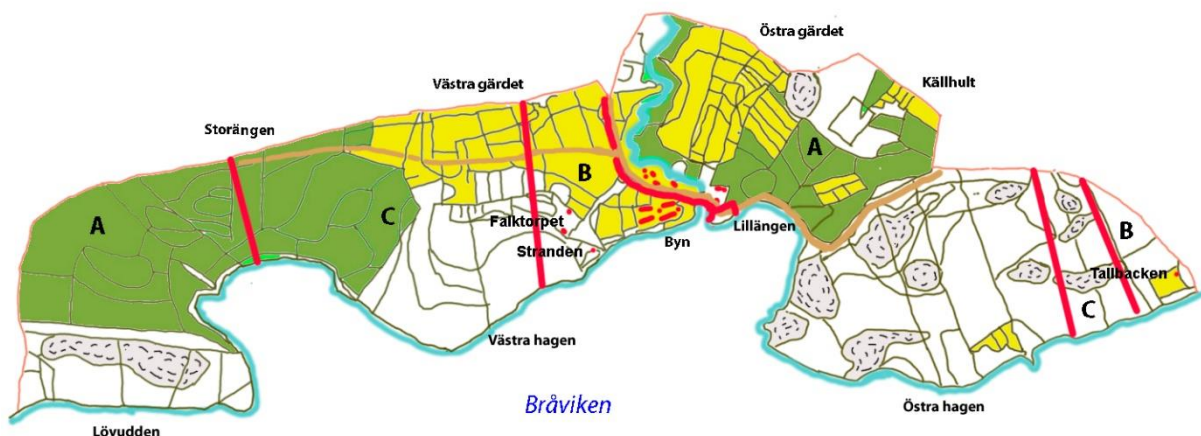
Ett udda ägobyte av Djupvik inträffade i slutet av 1500-talet. Palne Eriksson Rosenstråle narrade då till sig en kvarn vid Svintuna från kronan med hjälp av hemmagjorda dokument. Andra dokument visade dock klart att kvarnen var kronans gods så han fick återlämna den. Hans gode vän kung Johan III gottgjorde honom då genom att ge honom Djupvik genom ett brev den 23 januari 1582. Palne Eriksson pantsatte Djupvik till en borgare i Norrköping, vars panträtt senare övertogs av fru Ingeborg Tott och vid hennes död 1614 ärvdes av hennes syster Kerstin Tott. När Palne Erikssons dotter Ingeborg ville återlösa panten som var på 231 daler så vägrade hon varför panten lades i häradskistan till stor ängslan för tingsrätten, som fruktade för tjuvar. I slutet av påföljande år hämtades dock panten av hennes man. Palnes arvingar tycks under tiden för pantsättningen ändå haft verksamhet på Djupvik – bl a avel. Efter en hel del rättsliga turer återfördes Djupvik till kronan år 1630 men köptes året därpå av pfalzgreven Johan Casimir och lades under Skenäs. Det redovisades då som frälsegods men blev sedan åter kronogods genom att konung Carl Gustaf ärvde Skenäs. Under en tid anslogs Djupvik till landshövdingens lön. År 1695 skattlades Djupvik och kom kanske då i nuvarande släkts ägo. I samband med skattläggningen ritades den första kartan över Djupvik. Det är en mycket vacker och detaljerad karta som ger oss en god bild av hur det då såg ut här.

Man kan på kartan se att det då endast fanns en gård och den låg där nuvarande Åstugan ligger. De gulmarkerade fälten var detta år åkermark som var uppodlad medan de gråmarkerade låg i träda. Året därpå skiftade man så att den uppodlade marken fick ligga i träda. Man var helt beroende av stora ängsmarker för att klara vinterfoder till djuren. Mängden gödsel från djuren var avgörande för hur stor åkermark man kunde ha - "Äng är åkers moder". Vi känner igen namnen – nr 10 är Storängen och nr 11 Lillängen. Marken från dagens Västerhagen och österut är åkermark, medan all mark söder om dagens Västergårdar var ängsmark som ingick i Storängen.

Någon gång i början på 1700-talet tycks gården ha blivit delad på två familjer och senare på ytterligare en familj. Pehr Persson föddes 1742 på Mellantorp men flyttade sedan till Djupvik. Möjligen hade han släktingar där för flera personer från Djupvik var vittnen när han döptes. Pers son Johan född 1787 på Djupvik tog över gården när hans pappa dog 1812. Hans son Anders Gustaf Jansson brukade gården när Johan blev gammal men ägde fortfarande en av de tre Djupviksgårdarna när ägaren till det som sedan blev Mellangården begärde laga skifte 1859. Fram till dess hade man brukat jorden tillsammans genom att varje gärde var indelat i små tegar med diken emellan. Tegarna delades upp mellan respektive brukare. Allt arbete behövde samordnas. Ett gärde med alla sina små tegar måste ligga i träda samma år och gården som odlades måste skördas samtidigt o.s.v. Arbetet blev orationellt och stimulerade inte till uppodling. Transporterna från den gemensamma byn och ekonomibyggnaderna blev onödigt lång. De tre boningshusen låg samlade i en "by" där Åstugan ligger idag. Alla ekonomibyggnader låg intill.

Vid laga skiftet som alla tre gårdsägare var positiva till delades marken upp i tre fastigheter, det som blev Djupviks gård, Mellangården och Västergården.

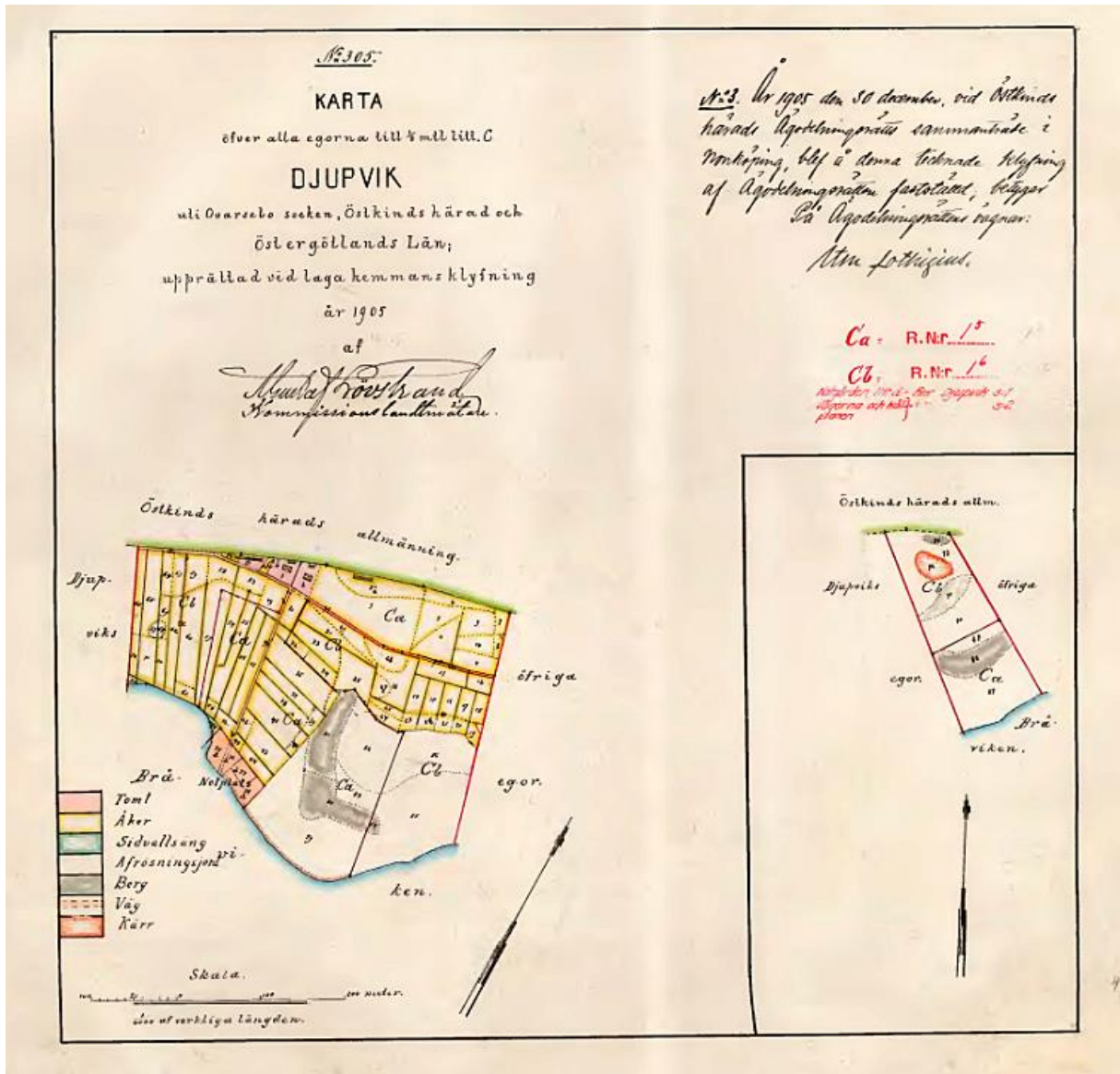
Kartan visar med gult gården som var åkermark 1859 med alla sina småtegar. Med grönt är ängsmark markerat d.v.s. Storängen i väster och Lillängen i öster. Område C blev Västergården. För att dela skogsmarken jämnt fick Västergården ett markavsnitt i öster som också markerades med C.

Genom laga skiftet hjälptes byn åt att flytta ekonomibyggnader och ett nytt bostadshus byggdes på det s.k. Västra gärdet.

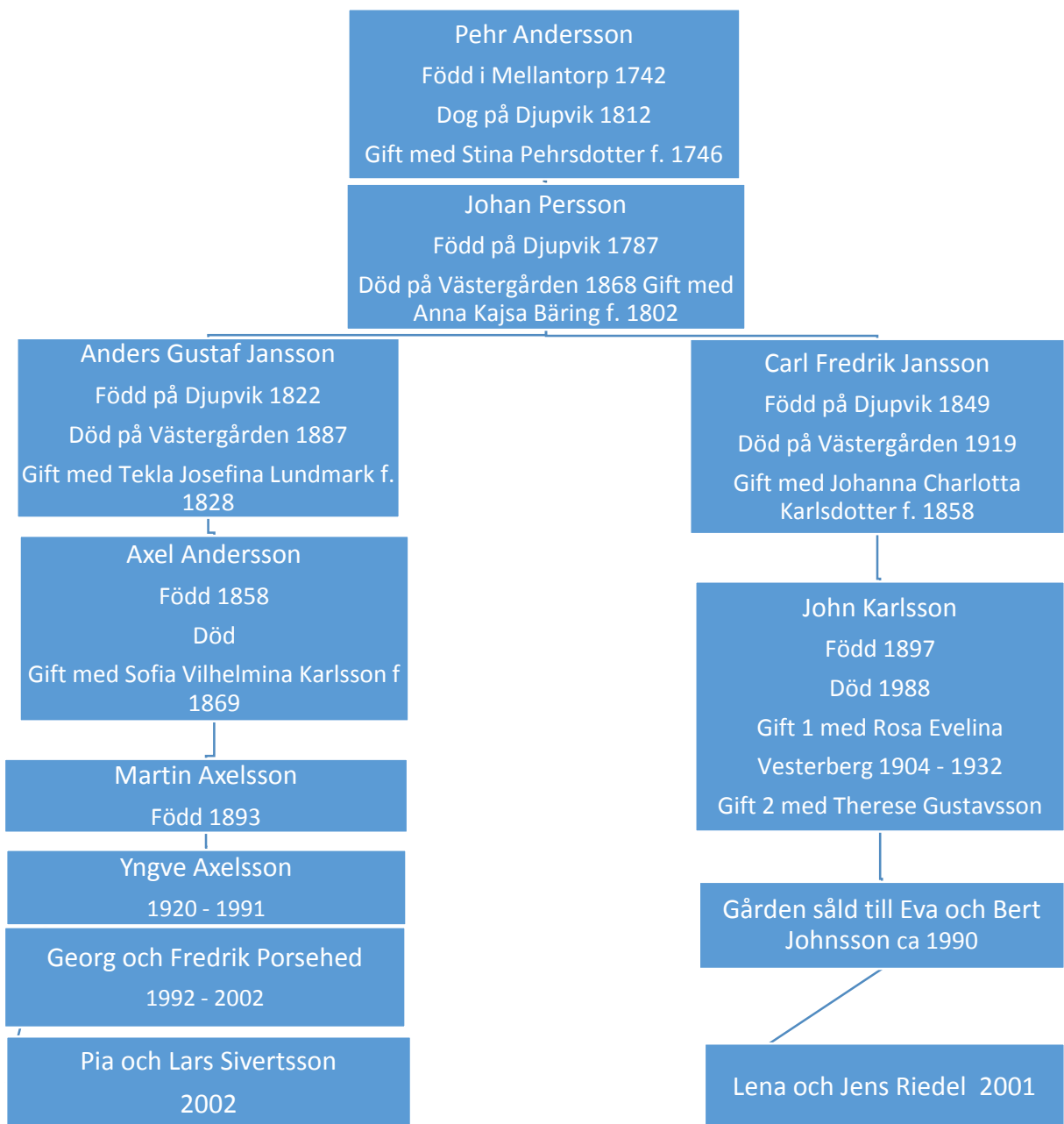
Detta är ett utdrag ur Häradskartan från år 1868. Här ses beteckningen Utflg för Västergården och Mellangården. Det står för utflyttad lägenhet. Observera att ängsmarken ännu inte är uppodlad.

År 1868 dog Johan Persson på Västergården och den ärvdes då av sönerna Anders Gustaf Jansson föd 1822 och Carl Fredrik Jansson född 1849. Carl Fredrik var då dräng på Hultstugan men flyttade efter en kort vistelse också på Österhagen till Västergården år 1871. Bröderna kom sedan att dela gården mellan sig där Anders Gustaf bodde kvar i ursprungshuset som senare fick beteckningen Kvarsebo Djupvik 1:5 medan brodern byggde hus väster därom Kvarsebo Djupvik 1:6 år 1885. Sämjedelningen mellan dem fastställdes i en lantmäteriförrättning först år 1905.

Lantmäterikarta från 1905 över uppdelningen av Västergården i två gårdar

Ägare genom tiderna

Enligt uppgift lånade Anders Gustaf ut pengar till sin lillebror Carl Fredrik så att han kunde köpa sin del av Västergården. John Karlsson tjänade bra på strömmingsfisket under kriget och kunde med de pengarna lösa ut sina syskon och bli ensam ägare till Kvarsebo Djupvik 1:6.

Intressant att notera är också att ett av Anders Gustafs och Teklas barnbarn var Elof Ahrle – den kände skådespelaren född 1900 i Nyköping. Hans mor kom från Västergården.

Gården under 1900-talet, vad vet vi om byggnaderna

Den östra gården (Kvarsebo Djupvik 1:5)

Bostadshuset, som troligen byggdes i samband med laga skiftet, restaurerades och byggdes till 1933-34, 1942 och 1948. Ekonomibygnaderna byggdes 1898. Ett vagnslider kom till 1925. Gården brukades fram till 1950-talet. Man hade under 1950-talet 1 häst, 4 kor, 1 ungdjur och ett 30-tal höns. Martin och sonen Yngve Axelsson levde också på strömmingsfiske.

Västergården omkring 1952

Den västra gården (Kvarsebo Djupvik 1:6)

Bostadshuset uppfördes 1885 samtidigt som ekonomibygnaderna. Gården brukades fram till 1950-talet. Under 1950-talet fanns här 1 häst, 4 kor och 4 svin. John och sonen Evert bedrev också strömmingsfiske.

Gården från luften 1950-talet. På bilden syns Kvarsebo-Djupvik 1:6 till vänster och det som ursprungligen hörde till 1:5 till höger.

Familjebild från omkring 1930 med John och med hustrun i första äktenskapet Rosa Evelina. Barnen är från vänster Evert, Elsy och Åke. Rosa Evelina dog i barnsäng 1932.

I fiskebåten omkring 1945. Den ljushårige är Bertil.

John hissar flaggan troligen på hans 50-årsdag den 27 augusti 1947.

Landning av fiskefångsten.

Västergårdens skötgård.

Fiskebåten och sjöboden.

John Karlsson som är näst längst till vänster på bilden var "notkung" för Österhagennoten. Bilden tagen utanför Österhagen omkring 1956.

Gården idag

De ursprungliga Västergårdarna är idag permanentbostäder. Åkermarken brukas idag av Djupviks gård. Med början på 1950-talet har åtskilliga tomter avstyckats på Kattudden, varav några är permanentbostäder. Vid Västergårdens norra del intill vägen har ett antal tomter avstyckats, varav under senaste åren det s.k. Västerhagen där tre lika hus uppförts närmast Mellangården.

Källor

Fornlämningsregistret

Husförhørs- och födelseböcker Kvarsebo församling

Lantmäteriet kartarkiv, Gävle

Svenska gods och gårdar, Östergötland, Norra delen. 1940

Sveriges bebyggelse, Östergötlands län del IX. 1952 (bl a bild av Västergården 1952)

Foton från Monika Sahlin, Vikbolandet (notbilden foto Nils Thörner)

Laga skifteskartan uppritad av Jan Moberg